

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті здійснено спробу описати модель формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови під час навчання у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: культурологічна компетенція майбутнього вчителя іноземної мови, модель формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови.

Постановка проблеми. Корінні зміни в соціально-економічних умовах життя українського суспільства викликали значні перетворення і в системі освіти. Сьогодні в Україні перед вищим навчальним закладом стоїть завдання не просто дати студентам знання, підготувати їх до вибору професії і до майбутнього життя, а сформувати творчо мислячу особистість, яка вміє адаптуватися і творити в сучасному поліетнічному, полікультурному середовищі. Дуже гостро ця проблема торкнулась учителів іноземної мови, оскільки в контексті іншомовної освіти закладено пріоритетну тенденцію – вивчення мови і культури. З'явилась потреба в учителі нового типу, який не лише досконало володіє іноземною мовою і методикою її викладання, але й спроможний виступати в ролі "медіатора-культур", що передбачає реалізацію культурологічного змісту іншомовної освіти і забезпечення знайомства із загальнокультурними цінностями. Головний наголос тут варто робити на формуванні культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови. Це вимагає перебудови або, точніше, вдосконалення освітньої діяльності вчителя, і, в першу чергу, організації паритетної взаємодії з учнями на користь процесам саморозвитку і самоорганізації, що ще раз доводить необхідність переглянути зміст, форми і методи підготовки майбутніх педагогів до своєї роботи.

Тому **метою цієї статті** стала необхідність створення моделі формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж розпочати моделювання процесу формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови у вищому навчальному закладі освіти необхідно визначитися з поняттям "модель".

Вивченню моделювання педагогічних процесів присвячено чималу кількість робіт. Так, наприклад, на думку В. Штоффа, модель – "уявна або матеріально реалізована система, спрямована на відображення або відтворення об'єкту дослідження, здатна замінити його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт" [9].

З загальнонаукової точки зору модель трактується як умовний образ (зображення, схема, опис) якогось об'єкта (або системи об'єктів) і відображає відносини між людськими знаннями про об'єкти [7, с. 481].

Педагогічний словник С. Гончаренка визначає "модель" (від лат. "modulus" – міра, мірило, зразок) як умовний образ (зображення, схема, опис) якогось об'єкта (або системи об'єктів), що зберігає зовнішню схожість і його пропорції, при певній схематизації й умовності засобів зображення [1].

Відповідно до положень, розроблених В. Пікельною, моделювання може визначатись як: метод наукового дослідження; основа розробки нової теорії; механізм визначення перспективи розвитку [4, с. 248].

Своє розуміння поняття "моделювання" базуємо на визначенні І. Зязюна та Г. Сагач: "Дидактичне моделювання – це система дій, яка забезпечує адекватне засвоєння (розуміння) модельованих властивостей, зв'язків і відношень пізнаваного і перетворюваного об'єкта (природного чи соціокультурного)" [2, с. 67]. У розрізі досліджуваної проблеми під моделюванням розуміємо діяльність, у процесі якої створюється модель формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови.

На основі теоретичного аналізу і синтезу наведених понять "моделювання" і "модель" позначимо основи процесу формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови, як складну багатокомпонентну категорію, всі складові якої взаємопов'язані та

взаємообумовлені і спрямовані на організацію процесу формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови.

Модель формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови у своїй змістовній основі складається з таких компонентів: 1) мета, завдання і принципи формування культурологічної компетенції вчителя іноземної мови; 2) педагогічні умови формування культурологічної компетенції; 3) алгоритм основних етапів організації процесу формування культурологічної компетенції студента – майбутнього вчителя іноземної мови.

Метою формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови є, на наш погляд, формування полілінгвальної особистості вчителя іноземної мови, здатної виступати в якості ретранслятора культур у процесі здійснення професійної педагогічної діяльності.

Виділені В. Сафоновною [5] завдання культурологічної освіти, на нашу думку, є прийнятними і для процесу формування культурологічної компетенції у вищому навчальному закладі.

Для організації успішного й ефективного процесу формування культурологічної компетенції необхідна низка умов, які забезпечать досягнення поставленої мети. Під педагогічними умовами формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови ми розуміємо сукупність чинників, що зумовлюють цей процес і забезпечують його успішний розвиток. До них відносимо: включення майбутнього вчителя іноземної мови в активну творчу діяльність, що стимулює пізнавальний інтерес до вивчення іноземної мови та культури; створення на заняттях ситуацій успіху з опорою на міжпредметні зв'язки, допомога і контроль з боку викладача; активізації комунікативної та колективної взаємодії майбутніх викладачів іноземної мови засобами культуровідповідних форм і методів навчання; спрямоване використання педагогічної рефлексії з опорою на вітагенний досвід.

Формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови будується за певними дидактичними принципами, а саме: принцип культуровідповідності, принцип діалогу культур, принцип єдності національного та загальнолюдського, принцип полікультурності і полікультурної толерантності, принцип домінування проблемних культурознавчих завдань, принцип професійної спрямованості, принцип новизни, принцип автентичності.

Розроблену модель формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови, під якою розуміємо єдність цілей, змісту, методів, засобів і форм навчання, їх взаємодію, що забезпечує найдоцільніший шлях досягнення поставленої мети та розв'язання завдань, які спрямовані на формування зазначеної властивості майбутнього фахівця.

Модель формування культурологічної компетенції майбутнього філолога представлена в дослідженні: метою, завданнями, принципами, змістовними компонентами, а також етапами та педагогічними умовами її реалізації.

Модель має за мету формування у студентів–мовознавців культурологічних знань і вмінь. Аналіз робіт, виконаних у контексті досліджуваної властивості (Л. Настенко, С. Тер-Мінасова, Л. Чередниченко, І. Зимня, Г. Китайгородська, А. Мудрик, В. Сафонова, Ю. Юрченко) дозволяє віднести до культурологічних знань учителя іноземної мови знання: сутності міжкультурної комунікації; реалій країни, іноземна мова якої вивчається; політично коректної лексики; основних культурознавчих відомостей країни, іноземна мова якої вивчається; з-поміж культурологічних умінь розглядаємо вміння: знаходити й аналізувати культурологічну інформацію з будь-яких текстів; використовувати національно-культурні матеріали на заняттях із іноземної мови; проводити ціннісно-орієнтаційний аналіз стереотипів рідної та іноземної мов; формувати в учнів потребу користуватися іноземною мовою як засобом міжкультурної комунікації; використовувати культурноорієнтовані форми і методи навчання.

Таким чином, зміст процесу формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови у вищому навчальному закладі, а також його дидактичні засоби спрямовані на досягнення поставленої мети, а саме на формування полілінгвальної особистості вчителя іноземної мови, здатного виступати як ретранслятор культур у здійсненні професійної педагогічної діяльності.

У зв'язку з цим виділено три етапи формування культурологічної компетенції у студентів: 1) культурне самовизначення студента; 2) оволодіння культурою країни, іноземна мова якої вивчається; 3) діалог співіснування культур у процесі викладання іноземної мови.

При їх виділенні ми спиралися на розробки С. Сисоева [6], В. Фурманової [8]. Вона носить гіпотетичний характер і служить основою для проектування навчального процесу з реалізації

стандарту вищої педагогічної освіти, з одного боку, й особистісного становлення студента – з іншого.

Розглянемо зміст моделі формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови відповідно до розроблених етапів формування культурологічної компетенції.

Результатом першого етапу процесу формування культурологічної компетенції є культурне самовизначення студента. С. Сисоева вважає, що культурне самовизначення – це усвідомлення особистістю свого місця в спектрі культур і цілеспрямовану діяльність на зарахування себе до тієї чи іншої культурної групи [6, с. 16]. На думку Г. Коджаспірової, А. Коджаспірова культурне самовизначення – це усвідомлення людиною себе як суб'єкта власного життя, що вміє приймати рішення і бути відповідальною за свої вчинки і дії [3, с. 166].

З огляду на вище зазначене, вважаємо, що культурне самовизначення – це обізнаність студента, яка складається зі знання варіативності стилів міжкультурної комунікації особливостей життя народу країни, іноземна мова якої вивчається. На цьому етапі студент опановує іноземну мову (англійську) як засіб міжкультурної комунікації, долає труднощі, вчиться манерам, стилю іншомовного спілкування. Особлива увага приділяється розвитку й формуванню вмінь і навичок здійснювати іншомовну діяльність і встановлювати комунікацію з співрозмовниками, а також формуванню таких якостей, як толерантність, емпатія і терпимість до представників інших культур.

На другому етапі формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови – відбувається навчання культури країни, іноземна мова якої вивчається. На цьому етапі студенти повинні опанувати під керівництвом викладача комунікативною компетенцією, яка забезпечила б розвиток комунікативних умінь, а також тематичного і навчального компонентів досліджуваної компетенції, розвиток компенсаторних умінь користуватися іноземною мовою.

З цією метою нами було підготовлено навчально-методичний посібник "Welcome to Great Britain", спрямований на оволодіння ним культурою країни, іноземна мова якої вивчається. На цьому етапі вводиться додаткова культурознавча інформація, необхідна для формування культурологічної компетенції. При цьому формування культурологічної компетенції неможливо здійснювати без ситуацій спілкування за певною тематикою. Він повинен включати, на нашу думку, критичні культурологічні ситуації спілкування. Завданнями цих ситуацій спілкування є: вивчення національно-специфічних особливостей поведінки, притаманних для традиційної культури країни, мова якої вивчається; знайомство з етикетом і загальноприйнятими формами поведінки в іноземній країні; аналіз і порівняння соціокультурних параметрів ситуацій повсякденного спілкування в рідній та іншомовній культурах; формування толерантного ставлення до чужих звичок, традицій.

Третій етап відрізняється від перших двох тим, що на ньому відбувається перехід від мислення і розуміння до активної діяльності. Характеризуючи процес формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови, необхідно відзначити, що цей етап є діяльним, спрямованим на формування професійного компоненту. З цією метою проводився спецкурс "Культурологічна компетенція майбутнього вчителя іноземної мови", завданням якого є: ознайомити студентів з сутністю і змістом культурологічної компетенції, особливостями компонентами цієї властивості; познайомити студентів з методами, засобами і формами формування культурологічної компетенції; виробити вміння у них ефективно і творчо використовувати ці методи, засоби і форми викладання на практиці. На цьому етапі відбувається реалізація накопичених культурологічних знань і вмінь при виході на практику до школи, на заняттях з іноземної мови, а також у позанавчальній роботі студентів вищого навчального закладу. Студенти в процесі професійної підготовки демонструють рівень культурологічної компетенції, застосовують творчість, проявляють оригінальність, використовують рольові ігри.

Висновок. Отже, результатом застосування вищезазначених структурних компонентів моделі є досягнення мети – формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови. Перспективи подальшого розвитку окресленої проблеми ми вбачаємо в розробці рівнів, критеріїв та показників формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови.

Використані джерела

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

2. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії: [навч. пос. для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навч. Закладів] / І. А. Зязюн, Г.М. Сагач – К.: Укр-фін. інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
3. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. учеб. заведений. – М.: Издательский центр "Академия", 2003. – 176 с.
4. Пикельная В. С. Теория и методика моделирования управленческой деятельности: дис. докт. пед. наук: 13.00.01 / Пикельная Валерия Семеновна. – К., 1993. – 374 с.
5. Сафонова В. В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций. – Тверь: Истоки, 1996. – 238 с.
6. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: [підручник] / С. О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.
7. Философский энциклопедический словарь / Под. ред. А. Л. Грекуловой. – М.: Сов. энцикл., 1989. – 813 с.
8. Фурманова В. П. Межкультурная коммуникация и лингвокультуроведение в теории и практике обучения иностранному языку / В. П. Фурманова. – Саранск: Изд-во Мордовского университета, 1993. – 124 с.
9. Шаповалова Л. А. Методика розв'язання задач міжпредметного змісту в процесі навчання фізики в загальноосвітній школі: автореф.дис. на здобуття ступеня канд. пед.наук:спец.13.00.02 "Теорія і методика навчання" / Л. А.Шаповалова.– К., 2002. – 20 с.

Grytsyk N.V.

MODELING OF PROCESS OF FORMATION OF THE CULTURAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHER OF FOREIGN LANGUAGES

The article made an attempt to describe the model of the formation of cultural competence of future teacher of foreign language while studying in High School.

Keywords: *culturological competence, culturological competence of future teacher of foreign language, the model of formation of cultural competence of future teacher of foreign language.*

Стаття надійшла до редакції 10.11.2013 р.